

TOIMITTANUT
PAULI KETTUNEN

TYÖNTEKIJÄN

MITÄ SE ON
JA MITÄ SILLÄ TAVOITELLAAN

OSALLISUUS

Gaudeamus

Työsuojelurahasto on tukenut teoksen kirjoittamista.

Copyright © 2021 Tekijät & Gaudeamus

Gaudeamus Oy
www.gaudeamus.fi

Kansi: Perttu Lämsä.

Kannen valokuvat. Yläkuva: Depositphotos. Alakuva: Iso Roobertinkatu 23:n rakennustyömaa, syyskuu 1982. Valokuva Jan Alanco HKM / Helsingin kaupunginmuseo

KL 30 • UDK 3

ISBN 978-952-345-108-7

Painopaikka: Printon Trükikoda, Tallinna 2021

SISÄLLYS

LUKU 1 • Johdanto: Osallisuus ratkaisuna – millaisiin ongelmiin?	11
PAULI KETTUNEN	
Mistä puhutaan, kun puhutaan osallisuudesta?	12
Työ ja toimijuus	14
Työvoiman myyjä palkkatyön yhteiskunnassa	16
Työprosessin subjekti rationalisoitavassa tuotannossa	19
Hierarkiat, intressit ja yhteisöt	21
Yritysdemokratia ja yhteistoiminta	26
Osallistuminen	28
Velvollisuus osallistua	30
<i>Työntekijän osallisuuden osateemat</i>	32
LUKU 2 • Työntekijöiden muuttuva rooli työelämän kehittämissuhteissa	36
TUOMO ALASOINI	
Kuinka käsitykset työntekijöiden osallisuudesta ja toimijuudesta ovat muuttuneet?	38
Työntekijöiden osallisuus ja toimijuus työelämän kehittämissuhteissa	45
Osallistuminen oikeutena ja velvollisuutena	53
LUKU 3 • Työntekijöiden osallistumista vai pakotettua joustavuutta? Työmarkkinakeskusjärjestöjen näkemykset paikallisesta sopimisesta 1980–1990-luvuilla	55
ILKKA KÄRRYLÄ	
Pohjoismainen työmarkkinajärjestelmä kohtaa rakennemuutoksen ja ihmiskeskeiset johtamisopit	56
Työnantajat sopimusten hajauttamisen kannalle	58
Ammattiyhdistysliike ja hajautettu sopiminen	61
Paikallinen sopiminen yleistyy laman myötä	64
Työehtoja ei heikennetty, mutta kiire, kilpailu ja vastuu lisääntyivät	67
Työntekijöiden osallistumista ja pakotettua joustavuutta	71

**LUKU 4 • Rivijäsenestä ammattiliittoaktiiviksi. Ulkomaalaistaustaisten
työntekijöiden osallisuus ammattiliitoissa 74**

LAURA MANKKI & MARKKU SIPPOLA

Luokkakompromissi, sukupuolittuneet työmarkkinat ja solidaarisuuden edellytykset	77
Ulkomaalaistaustaiset työntekijät haastateltavina	83
Ulkomaalaistaustaisen työntekijöiden näkökulmia ammattiliittojäsenyyteen ...	84
Järjestäytyneet ulkopuoliset vai ammattiliittojen tulevaisuuden toivot?	96

**LUKU 5 • Koneiston osa, prosessin noudattaja ja tunteella mukana. Johtamis-
tutkimuksen ja johtamisoppaiden osallisuus 1980-luvulta 2010-luvulle 99**

SARA LINDSTRÖM & TIINA TAIPALE

Murros ihmisten johtamisessa: työelämän suhteista resurssiajatteluun	102
Normatiivisen ideologian vahvistuminen ihmisten johtamisen tutkimuksessa	103
Kriittinen näkökulma osallisuuteen ihmisten johtamisessa	105
Suomalaiset johtamisoppaat	107
Rationaalinen ideologia johtamisoppaissa: koneiston osa ja prosessin noudattaja	110
Normatiivinen ideologia johtamisoppaissa: tunteet, yhteisöt ja sitoutuminen	113
Johtamisoppaiden ideologinen sekoittuminen	118

LUKU 6 • Työntekijöiden osallisuuden edistäminen

Postin henkilöstölehdissä 1984–2017..... 122

ANNA KUOKKANEN

Osallisuus ja osallistamispuhe sosiologisen työelämän tutkimuksen kohteena	123
Tutkimusasetelma	125
Sitoutumista ja työmotivaatiota: osallistavat johtamismenetelmät kehitystyön osana 1980-luvulla	127
Yhteistyö, yrittäjyys ja oma vastuu: 1990-luvulla työntekijän vastuu kasvaa	133
Itsen kehittäminen ja muutosvalmius: 2000-luvulla osallistumisella tavoiteltiin kilpailukykyä	136
Yhteistoiminnasta yksilölliseen vastuuseen	144

LUKU 7 • Syrjäyttikö aktivointi aktiivisen työvoimapolitiikan?	
Osallisuuden ja toimijuuden muuttuvat suhteet	
aktivointitoimien valmistelussa 1991–2018	149
SAMI OUTINEN	
Esko Ahon porvarihallitus tuo	
rajoittavan aktivoinnin Suomeen (1991–1995)	152
Paavo Lipposen sateenkaarihallitus kiristää aktivointitoimia (1995–1999)	155
Lipposen toinen hallitus kohdistaa aktivoinnin	
yhteiskunnan heikoimpiin (1999–2003)	160
Matti Vanhasen ja Mari Kiviniemen hallitukset osallistavat	
työhön ja yrittäjyyteen (2003–2011).....	163
Jyrki Kataisen ja Alexander Stubbin hallitukset torjuvat syrjäytymistä	
työpainotteisella yhteiskunnallisella osallisuudella (2011–2015)	167
Rajoittava aktivointi Juha Sipilän hallituksen painopisteenä (2015–2019).....	169
Osallisuus laajenee palkkatyön ulkopuolelle.....	171
LUKU 8 • Janus-kasvoinen osallisuus.....	178
PAULI KETTUNEN	
Osallisuuden jaot.....	178
Ammattiyhdistysohallisuus.....	181
Osallisuus globaalissa kilpailussa.....	183
Sosiaalisen jakautuminen osallisuutta edistettäessä	186
VIITTEET	189
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	201
HENKILÖHAKEMISTO	234
KIRJOITTAJAT	237